

Debat om

VadehavsForum's forslag til bæredygtig udvikling

*i Den dansk-tysk-hollandske
Vadehavsregion*

WADDEN SEA FORUM

WADDEN ZEE FORUM

Udgiver: Amternes Vadehavssamarbejde
Layout og tryk: Grafisk Service, Ribe Amt
Tekst: VadehavsForum/Amternes Vadehavssamarbejde
Fotos: Aerophoto Eelde: Side 14
Brockmann Consult: Omslag
CD Danmark: Side 10, 22
Elsam: Side 5
Hans Hagge: Side 21
John Frederiksen: Side 2, 7, 12, 16, 17
John Frikke: Side 6, 9
Lars Maltha Rasmussen: Side 20
Svend Tougaard: Side 19, 25
Tønder Turistbureau: Side 18

Antal: 100 stk
ISBN: 87-7941-607-1
ISBN (web): 87-7941-609-8

HVORFOR ET VADEHAVSFORUM?

Det trilaterale VadehavsForum har været en ny platform for diskussioner mellem interessenter fra hele Vadehavsregionen om, hvordan vi sikrer en bæredygtig udvikling for området i de tre vadehavslande. Baggrunden for at etablere et forum var lokalbefolkningens ønske om at blive aktivt involveret i de initiativer, der gennemføres i Det Trilaterale Vadehavssamarbejde om beskyttelsen af Vadehavet.

Siden 1978 har dette samarbejde fokuseret på den fælles beskyttelse af Vadehavets natur og miljø, og det er baseret på den kendsgerning, at Vadehavet er et naturområde af international betydning. I 1991 vedtog man de overordnede målsætninger for beskyttelsen af Vadehavet: Det vejledende princip for den fælles vadehavspolitik er "så vidt muligt at opnå et naturligt og bæredygtigt økosystem, hvor de naturlige processer forløber uforstyrret". I 1997 enedes man om en fælles beskyttelsesplan – Vadehavsplanen. Planen understreger, at Vadehavsområdet er et område, hvor mennesker bor, arbejder og tilbringer deres fritid. Deres tarv fremgår af den Fælles Vision, der understreger, at de økonomiske og sociale værdier bør fremmes.

Til trods herfor har der blandt lokalbefolkningen og i erhvervslivet hersket en generel opfattelse af, at der har været for meget fokus på naturbeskyttelsen – og for lidt på vigtigheden af den sociale og økonomiske udvikling i regionen.

Beslutningen på Regeringskonferencen om Vadehavet i Esbjerg (2001) om at etablere et VadehavsForum har derfor givet interessenterne en mulighed for at præsentere deres synspunkter om regionens fremtid med inddragelsen af både de økologiske, sociale og økonomiske aspekter – med andre ord: At udvikle et bæredygtigt udviklingsperspektiv for hele Vadehavsregionen.

Sammensætning og indhold

Formand for forummet har været Ed Nijpels, amtmand i den hollandske provins Frisland. Landråd Jörn Klimant fra Kreis Ditmarsken og udvalgsformand Jens Andresen fra Sønderjyllands Amt har været udpeget som viceformænd.

De 40 medlemmer i VadehavsForum har været repræsentanter fra lokale og regionale myndigheder, landbruget, energisektoren, fiskeriet, turistsektoren, industrien, havnene samt naturbeskyttelsesorganisationer i Holland, Tyskland og Danmark. Forummet har været suppleret med tematiske arbejdsgrupper inden for stort set de samme emner. For at understøtte diskussionerne i VadehavsForum er der udarbejdet otte analyser om fælles juridiske og forvaltningsmæssige emner samt om regionens socioøkonomiske situation og udviklingsmuligheder.

Endvidere har VadehavsForum diskuteret vindenergi, det internationale samarbejde inden for rejefiskeriet, sikkerheden til søs, infrastruktur og kystbeskyttelse. Centralt i diskussionerne har været den overordnede og bæredygtige forvaltning af regionen og interessenternes rolle heri. Konklusionerne af de mange diskussioner har udmøntet sig i bæredygtige visioner, målsætninger og anbefalinger for gennemførelse af de bæredygtige strategier – samt forslag til opfølgende initiativer.

Dette debatoplæg sætter VadehavsForums forslag under lup

**– giv jeres mening til kende indtil 10. december 2004
til Amternes Vadehavssamarbejde, Anja Hinrichsen (ahh@ribeamt.dk),
Amtsgården, 6760 Ribe .**

VADEHAVSREGIONEN I PERSPEKTIV – STATUS OG UDVIKLINGER

Vadehavsplanen understreger vigtigheden af forholdet mellem Vadehavsområdet og de tilstødende områder - som basis for en samlet forvaltning. Derfor har arbejdet i VadehavsForum inkluderet provinserne (Holland), amterne (Tyskland) og kystkommunerne (Danmark) samt kystzonen ud til 12 sømil – herefter omtalt som "Vadehavsregionen" (fig.1).

"Vadehavsområdet" er en del af Vadehavsregionen (afgrænset med rødt på kortet), og er den geografiske afgrænsning for Det Trilaterale Vadehavssamarbejde. I Vadehavsområdet indgår "Beskyttelsesområdet", der hovedsagelig består af nationalparker og Natura 2000 områder.

Byerne Hamburg, Bremen og Oldenburg ligger ikke direkte ved vadehavskysten og er i politisk og administrativ henseende derfor ikke en del af Vadehavsregionen. Til trods herfor påvirker disse byer befolkningsudvikling, uddannelse, beskæftigelse, beboelse, trafik og kommunikation samt havne, luft-havne mv.

Befolkningstallet vil falde

I 2000 boede der 3,7 millioner mennesker i Vadehavsregionen (uden Oldenburg, Bremen og Hamburg) = 1 ud af hver 100 europæere. Den befolkningsmæssige udvikling har en væsentlig indvirkning på den overordnede udvikling. På den ene side vil et stigende befolkningstal betyde øget pres på brugen af området og dets naturlige ressourcer. På den anden side er befolkningsudviklingen

Mangel på højtuddannet arbejdskraft

Muligheden for universitets- og videregående erhvervsuddannelser spiller en væsentlig rolle for Vadehavsregionens økonomiske og sociale fremtid. De personlige kvalifikationer bestemmer i høj grad karrieremuligheder, indtægtsniveau og dermed levestandarden. Det generelle behov for ufaglært arbejdskraft vil i de næste 20 år falde, mens behovet for højtuddannede vil stige. Arbejdssituationen

Figur 1

— Trilaterales Wattenmeer Kooperationsgebiet
--- 12 Sømilzonen
Provins(er)(NL)
Kommune (D)
Gemeinde(n) (DK)

– især mht. dem i den arbejdsdygtige alder – af stor betydning for erhvervslivet og regionens indtægter. Ifølge den socio-økonomiske analyse, der er udarbejdet for VadehavsForum, er der en begyndende stagnation i befolkningstallet. Indtil 2010 vil det forblive på næsten samme niveau som i 2000. Herefter vil befolkningstallet falde indtil 2020 og komme under niveauet for 1995.

vil derfor fremover blive endnu vanskeligere for folk uden den nødvendige uddannelse. Uddannelsesniveaueet i Vadehavsregionen er på omtrent samme niveau som i de respektive tre lande som helhed. Der er dog forskelle: Antallet af ansatte med gymnasie- eller universitetsuddannelse er væsentligt lavere. Dette er et dårligt udgangspunkt for Vadehavsregionen i en forestående omstrukturering og vækst, hvor viden vil være en vigtig faktor.

Meget service - men for lidt nytænkning

Erhvervssammensætningen i Vadehavsregionen er domineret af industri- og serviceerhvervene. 1/3 af de ansatte arbejder inden for servicesektoren, der bl.a. omfatter den offentlige sektor (uddannelse og sundhed) og turisterhvervet. Traditionelle erhverv som landbrug, fiskeri og transport spiller en større rolle i Vadehavsregionen end i landene som helhed.

Indtægterne kommer hovedsagelig fra lav- eller mellemteknologiske produkter (metal- og fødevarerindustrien samt landbruget). Der er ikke mange højteknologiske produkter. På grund af de økonomiske strukturer inden for de traditionelle industrisektorer er Vadehavsregionen hæmmet af en svag sektorspecifik vækst – og der er mangel på nytænkning mht. nye produkter og processer.

Strukturændringer – og behov for regionalt samarbejde

Det skønnes, at den internationale konkurrence i forhold til regioner, hvor der er kvalificeret arbejdskraft med et relativt lavt lønniveau, i høj grad vil påvirke landdistrikternes

muligheder i Vadehavsregionen. Den regionale udviklingspolitik har den vanskelige opgave at fremme økonomien og samtidig gennemføre en strukturændring – med fokus på ”opkvalifikation”. Derfor er det nødvendigt at gennemføre en tilpasningsproces i landdistrikterne, hvor mellemstore virksomheder og de traditionelle erhverv bliver dominerende, for at disse områder ikke ”falder” endnu længere tilbage i den internationale konkurrence.

Vadehavsregionen består af tre nationer og forskellige underregioner med lokalt fokus. Derfor må den betragtes som et meget sammensat område. Det er vigtigt, at de enkelte regioner udvikler deres egne styrker. De fremtidige udviklingsstrategier for Vadehavsregionen bør derfor tage hensyn til disse regionale forskelle ved at sikre en effektiv koordinering og fordeling af opgaver mellem de forskellige regionale niveauer. I denne sammenhæng er det vigtigt at sikre en bred involvering af alle interessenter i den regionale udviklingspolitik.

NATUR – OG KULTUR PÅ VERDENSPAN

Vadehavsområdet rummer et utroligt rigt dyre- og planteliv. Med sine 10-12 mio fugle, er Vadehavsområdet et af verdens vigtigste vådområder. Desuden er det livsvigtigt som yngle- og fældningsområde for mange (fugle)arter. Vadehavsregionens kulturelle landskab er skabt gennem århundreder af mennesket og naturen i forening. Hvad de færreste ved, er at resultatet af dette "samarbejde" også er enestående i verden. På grund af denne internationale betydning er store dele beskyttet gennem nationale og internationale regler.

Hovedspørgsmål

- Hvilke forhold omkring natur og miljø bør der arbejdes særligt med i de kommende års samarbejde i Vadehavsregionen?
- Hvilke er de mest aktuelle modsætninger i udviklingen af bæredygtighed (økonomi, sociale forhold og økologi) f.eks. opretholdelse af bestande af fisk/skaldyr og udvikling af fiskeriet, eller udledning af forurenende stoffer og udvikling af landbrug eller industri?
- Kan der gives konkrete eksempler på lovgivning eller anden regulering af natur- og miljøforhold i Vadehavsregionen, som ikke opfylder sit formål, og hvad dette skyldes?
- Er der nogle områder, hvor Den Trilaterale Vadehavsplan fra 1997 ikke længere er aktuel, og derfor bør omarbejdes?

Vadehavsmiljøet har fået det bedre...

Efter en væsentlig forringelse af vand-, luft- og jordkvaliteten i 1960'erne og 70'erne er der i de seneste 20 år sket en gradvis for-

bedring på grund af gennemførelsen af en bred vifte af miljøindsatser. I de seneste årtier har man formået af forbedre kvaliteten af ferskvandet væsentlig især ved at benytte renseanlæg både for almindeligt og industrielt spildevand og ved foranstaltninger inden for landbruget. Denne forbedring er især sket inden for den organiske forurening, fosfater og forurening med tungmetaller, kulbrinter og visse pesticider. Endvidere er der gennem en målrettet indsats sket en reduktion i kvælstofforureningen, men der er stadig mange områder i Vadehavsregionen, hvor der er et højt kvælstofniveau.

... Men problemer med mangfoldigheden

Den biologiske mangfoldighed har ændret sig på grund af klimaforhold og menneskelig brug af området. F.eks. forsvandt de naturlige østersbanker allerede i sidste århundrede – sandsynligvis på grund af en kombination af fiskeri og klimaforandringer. Bygning af et utal af dæmninger, sluser og pumpestationer - bygget for at stoppe den stigende vand-

stand og oversvømmelser i baglandet - vil måske få indflydelse på overlevelsen af ålen i det næste århundrede.

Visse fuglearter er steget i antal som følge af udfasningen af jagt. Nogle arter er stadig i fare for udryddelse på grund af faldende ynglesucces og usikkert fødegrundlag. Turisme og fiskeri (også på kulturbanker i Tyskland og Holland) spiller sammen med naturlige årsager en rolle i denne udvikling. Nyere undersøgelser bekræfter det generelle billede: Et faldende antal af de typiske eng-fuglearter. Denne udvikling skyldes hovedsageligt forringelse af leveområder på grund af et intensiveret landbrug, nye veje mv. samt by- og industriudvikling.

Fremtidige trusler

Den fortsatte nedgang og forringelse af naturområderne er en vedvarende trussel mod dyre- og plantelivet. I Vadehavet kan hastig spredning af "ikke hjemmehørende" arter skabe nye problemer i fremtiden. Et aktuelt eksempel er den tilførte Stillehavsøsters der er en trussel for andre skaldyrsarter.

Endokriner er stoffer der kan være hormonforstyrrende – også i den menneskelige organisme. Velkendte endokriner er PCB og TBT, hvor produktionen nu reduceres væsentligt eller udfases helt. Siden 1990'erne er der blevet konstateret alvorlige følger i vandmiljøet af brugen af endokriner.

Vadehavets kulturelle landskab forandrer sig også

I vadehavslandskabet kan man finde beviser på menneskets kamp mod naturen for at opretholde det som et leveområde. Tusinder af værfter, inddigninger og vandsystemer vidner om en helt særlig historie.

Disse forandringer har altid været en del af landskabets udvikling her. I dag skyldes de dog en hurtig udvikling skabt af behovet for nye by- og industriområder, ændringer i landbruget og affolkningen i landdistrikterne. Da kulturarven er en integreret del af regionen - med potentiale til den fremtidige udvikling - bør den bevares. Dette kan delvist gøres gennem målrettet forvaltning og plan-

lægning, hvor lodsejerne er de hovedansvarlige. Kun gennem et samarbejde med lokalbefolkningen kan landskabet og kulturarven udvikles på en sådan måde, at de stadig vil være synlige og stilles til rådighed for landbrug, uddannelse, rekreation - og stå som bærere af en regional identitet.

Mange regler og reguleringer – Mange myndigheder

Beskyttelsen i Vadehavsregionen repræsenterer uden tvivl det mest omfattende beskyttelsesprogram i Europa.

EU-miljølovgivningen vil spille en stadig større rolle i den daglige forvaltning. Alle aktiviteter i området skal efterhånden gennemgå en passende miljøvurdering. Såfremt man konkluderer, at aktiviteten vil have en væsentlig negativ effekt på naturen, er den generelle regel, at den pågældende aktivitet ikke tillades medmindre der ikke findes alternativer, eller det er af væsentlig samfundsmæssig interesse. Direktiverne gør proceduren vedrørende projekter og aktiviteter mere omfattende sammenlignet med områder, hvor sådanne regler ikke er gældende.

EU-miljødirektiverne anvendes ikke på en ensartet måde i de tre lande. Andre forskelle handler om manglende koordination mellem regler og detailregulering.

HVORDAN SER DEN FREMTIDIGE FORVALTNING UD?

VadehavsForum har vedtaget "bæredygtig udvikling" som basis for den fremtidige udvikling i Vadehavsregionen. Oprindeligt var "bæredygtighed" en udvikling i overensstemmelse med befolkningens aktuelle behov - uden at tilsidesætte fremtidige generationers mulighed for at opfylde deres behov. I dag opfattes "bæredygtighed" først og fremmest som et forsøg på at opnå balance mellem økonomiske, sociale og miljømæssige aspekter. Mere sammenhæng i forvaltningen - også på tværs af landegrænserne - mellem myndigheder, mellem land og vand og større inddragelse af befolkningen i beslutningsprocesserne, er vigtige forudsætninger for bæredygtig udvikling.

Hovedspørgsmål

- Inden for hvilke områder er der størst behov for integration med Tyskland og Holland?
- Hvilke fordele er der ved en øget integration mellem vadehavsregionerne?
- Opleves den offentlige administration i Vadehavsområdet som usammenhængende - f. eks. ved at der ofte konstateres modstrid mellem beslutninger vedrørende kystområderne på land og beslutninger vedrørende havet?
- Hvordan sikrer vi bedst befolkningens deltagelse i udviklingen af Vadehavsregionen
(1) En fortsættelse af et løst organiseret samarbejde i Vadehavsforum, (2) Et nyt organ med et klart politisk mandat til at fremme integrationen i Vadehavsregionen, (3) Er det eksisterende samarbejde tilstrækkeligt, (4) ... andre muligheder?
- Hvor stor er organisationernes interesse for at indgå i et mere målrettet/struktureret samarbejde over grænserne?

VadehavsForums vision

- Vadehavsregionen har en stærk identitet med rod i den kulturelle arv, de typiske vadehavslandskaber og den enestående vadehavsnatur. Regionen har en biologisk mangfoldighed og en faldende koncentration af forurenende stoffer.
- Regionen er karakteriseret af dynamiske byområder og levedygtige landdistrikter med en balanceret befolkningsstruktur og gode offentlige faciliteter.

- I Vadehavsregionen er der plads til iværksætteraktiviteter og de økonomiske aktiviteter anvender de specielle fordele i Regionen optimalt - især den geografiske placering mellem kontinentet og Nordsøen, naturpotentialer (landbrug, turisme) og den positive befolkningsudvikling. Generelt kan folk lide at bo i Vadehavsregionen.
- I "Vadehavsområdet" er målene i Vadehavsplanen også de økologiske målsætninger. Området har en uspoleret skønhed og anses for at være fælles arv for hele Regionen, hvori de økologiske mål respekteres af alle interesser.

Strategi for en kystzoneforvaltning

- *Integration af sektorstrategier*
Sektorernes foreslåede bæredygtighedsstrategier hænger sammen (f.eks. landbrug og turisme, offshore vindenergi og fiskeri eller fælles brug af et "Vadehavs-kvalitetsmærke"), og bør derfor gennemføres i sammenhæng.
- *Integration af politiske beslutninger/aktiviteter for Vadehavet og det tilstødende fastland*
Sammenhængene mellem det egentlige vadehav og det tilstødende fastland, taler for at politiske beslutninger for Vadehavet og fastlandet træffes i sammenhæng.
- *Øget samarbejde mellem myndigheder*
Et bedre samarbejde mellem de forskellige myndigheder om forberedelserne, gennemførelsen, håndtægelsen og koordineringen af regler og reguleringer i Vadehavsregionen er nødvendigt.

- **Harmonisering og forenkling af love og reguleringer**

For at fremme bæredygtig udvikling må love og reguleringer harmoniseres og om muligt forenkles. Det gælder såvel national som international lovgivning; f.eks. VVM-direktivet.

- **Involvering af interessenter i den bæredygtige forvaltning af området**

For at kunne skabe et holdbart grundlag for bæredygtighed skal interessenterne involveres mere aktivt og fra begyndelsen i beslutningsprocesserne.

VadehavsForum anbefaler

- At den endelige rapport betragtes som et væsentligt bidrag til en strategi for integreret Kystzoneforvaltning (IKZF) for Vadehavsregionen.
- At denne IKZF-strategi bør være grundlag for integrationen af nationale IKZF-strategier i vadehavslandene.

- At gennemførelsen af IKZF-strategien skal varetages af de ansvarlige nationale og regionale myndigheder. Processen bør overvåges af Det Trilaterale Vadehavssamarbejde i samarbejde med et Råd, hvori de væsentligste interessenter i Vadehavsregionen er repræsenteret.

- At ”Mål for bæredygtighed” i IKZF-strategien bør specificeres og tydeliggøres yderligere.

- At der bør udarbejdes en oversigt og foretages en vurdering af regler og reguleringer i Vadehavsregionen med henblik på harmonisering og forenkling. På basis af denne vurdering bør man sætte mål for reduktionen af antallet af regler og reguleringer.

- At støtte uddannelsesprogrammer med fokus på Vadehavsregionen i skoler og på universiteter – herunder internationale udvekslingsprogrammer for studerende.

HVORDAN KAN SIKKERHEDEN FORBEDRES - TIL SØS?

Udpegningen af store dele af Vadehavet som Særligt Følsomt Havområde (PSSA) i 2002 (figur 2) var en trilateral indsats i retningen af at beskytte Vadehavet mod negative påvirkninger fra skibsfarten.

Til trods herfor er VadehavsForum bekymret over de påvirkninger – både de økonomiske og økologiske – et eventuelt uheld til søs og skibsfarten kan medføre. Denne bekymring omfatter ikke mindst de planlagte havvindmølleparker i den tyske del af Nordsøen.

Hovedspørgsmål

- Hvordan sikres, at anbefalingerne følges op?
- Hvordan fastholder vi bedst overblikket over udviklingen "til søs"?

VadehavsForums anbefaler

Udgangspunktet for VadehavsForum's diskussioner og anbefalinger er undersøgelsen "The Wadden Sea – Maritime Safety and Pollution Prevention of Shipping"; Gauss 2004 udarbejdet for VadehavsForum. Rapporten indeholder i alt 35 anbefalinger, hvoraf nogle anbefalinger bør gives særlig opmærksomhed – nemlig:

- Der skal arbejdes af en trilateral og harmoniseret planlægningsprocedure for de "Eksklusive Økonomiske Zoner" (EEZ) i Nordsøen.

Offshore-installationer kræver et sikkerhedskoncept for skibsfarten, som bl.a. omfatter: Yderligere slæbebåde i nødsituationer, installation af et Automatisk Iden-

tifikationssystem (AIS) samt trafikseparations-systemer (TSS) i visse områder.

Endvidere skal man tage hensyn til de traditionelle sejlruiter mv. og udvidelsen af sikkerhedsradius omkring offshore installationer¹ samt intensivering af flyovervågningen.

Inden for denne fælles proces skal integrationen af miljøpolitik og den økonomiske politik og lovgivning fremmes tidsmæssigt - i den hollandske EEZ.

- Trafikforvaltnings- og Informationssystemet (VTMIS) skal videreudvikles.

Dette skal ske ved at integrere forskellige teknikker og samarbejder på baggrund af en udvidet vadehavsregion fra Rotterdam til nord for Blåvand.

Det er vigtigt, at der sker en koordineret gennemførelse af EU's direktiv om "Overvågning og Informationsudveksling", af "Safe Sea Net", af det Automatiske Iden-

tifikationssystem (AIS) samt de respektive IALA målsætninger².

- *Harmoniseringen af havnekontrollen skal intensiveres (f.eks. checklister, interviews, interne kvalitetsstandarder etc.).*
- *Gensidig assistance i nødsituationer skal indføres nu.*
Den fælles dansk-tysk-hollandske aftale (DenGerNeth), som skal afløse de toside-ede aftaler, skal underskrives så hurtigt som muligt. Først herefter har man et grundlag for trilaterale aktioner i tilfælde af ulykker, der involverer olie og andre skadelige stoffer i Vadehavet og de tilstødende dele af Nordsøen.
- *Der skal nedsættes en arbejdsgruppe, der skal undersøge mulighederne for at etablere en trilateral kystvag.*
- *Der skal oprettes af et trilateralt slæbebåds-koncept – til beredskab i nødsituationer*
Ved etablering af et nyt slæbebåds-koncept skal man sikre passende slæbekapacitet³.

Man skal sikre et 24-timers slæbebåds-beredskab – standby ved strategiske positioner – og en maksimal responstid på 2 timer (den tid det tager for slæbebåden at nå frem til det nødstedte skib).

Koordineringen af behovet for slæbebåds-kapacitet bør forbedres mellem alle nordsølande (og Belgien) – og de bør blive enige om strategiske positioner for placering af slæbebåde i hele den centrale og sydlige del af Nordsøen.

- *Koordineret trilateral indsats vedr. oprettelse af nødømråder.*
De nationale koncepter bør vurderes regelmæssigt samt videreudvikles. Man bør sikre, at foranstaltningerne og den praktiske gennemførelse er gennemskuelige og gøres synlige for de lokale myndigheder og offentligheden.

Figur 2

¹ I Tyskland er sikkerhedsafstanden mellem den ydre grænse af en havvindmøllepark og den eksisterende separationsgrænse minimum 500 m plus 2 sømil.

² IALA= International Forbund for Fyrtårne

³ I Tyskland: Defineres en passende slæbekapacitet som: "i overensstemmelse med den nuværende ydeevne (mindst 160 t ved 17,5 knob) og en dybdegang som kan reduceres til 6 m". I Holland: Udover tilstedeværelsen af en stor slæbebåd (MS WAKER) anbefales det at man overvejer at udstationere endnu en slæbebåd i nærheden af Vadehavet og flodudmundingerne. I Danmark: På grund af den stigende trafik langs den danske vestkyst opfordres den danske regering til at genoverveje udstationeringen af en slæbebåd på vestkysten eller at hyre en ekstern slæbebåd i tilfælde af nødsituationer.

HAVET STIGER - MEN HVAD BLIVER KONSEKVENSERNE?

På den ene side er sikring af de lavtliggende områder i Vadehavsregionen en forudsætning for en gunstig social og økonomisk udvikling i Regionen. På den anden side anerkender samfundet, at det unikke økologiske system så vidt muligt forvaltes således, at de naturlige processer opretholdes så uforstyrret som muligt. Begge sider er centrale i forhold til den forventede havspejlsstigning.

Hovedspørgsmål

- Dette måske mest vitale problem for vort område – hvordan skal det indgå i den fremtidige planlægning og folkelige debat?
- Skal Vadehavet have mulighed for at rykke ind i landet igen - på bekostning af blandt andet landbrugsjord, i takt med at havspejlet stiger?
- Hvordan bør man løse det stigende problem med højere vandstande i baglandet og på øerne?
- Hvordan passer Vadehavsplanens bestemmelser om kystsikring til den fremtidige situation (digeforstærkning og klægindvinding)?

På den 8. Trilaterale Regeringskonference om Vadehavet (Tyskland, 1997) blev det besluttet at undersøge de mulige indvirkninger af havspejlsstigning, og på basis af disse undersøgelser at udarbejde forslag til en fælles politik vedrørende kystbeskyttelsen og naturbeskyttelsen. I 1998 nedsatte man en

trilateral ekspertgruppe til at formulere sådanne forslag, som tog hensyn til naturværdierne, var tekniske og finansielt gennemførlige samt tog hensyn til de juridiske aspekter, lokalbefolkningens accept og "harmonien" med andre interesser f.eks. turismen.

Det fælles grundlag...

I Fase 1 opstillede man tre scenarier: Havspejlsstigning på 10 cm, 25 cm og 50 cm indtil 2050. Indvirkningen på udvalgte fysiske, biologiske og samfundsøkonomiske parametre blev herefter vurderet. Som afslutning udførte man en første analyse af bæredygtig kystsikring, som på langt sigt vil opretholde det nuværende sikkerhedsniveau og sikre en såkaldt "bedste miljømæssige praksis".

... og fælles budskab

Ekspertgruppen er enige om, at Vadehavet generelt udviser en stærk naturlig variation og ikke umiddelbart er sårbar over for ændringer. På grund af den naturlige dynamik, vil ændringer, der overskrider den naturlige variation, være vanskelige at se. Vadehavets tidevandssystem har en god tilpasningsevne

med hensyn til ændringer forårsaget af havspejlsstigning. For eksempel vil en moderat stigning i Vadehavet - som resultat af både naturlige og menneskeskabte processer - blive kompenseret af sediment, som på lang sigt transporteres ind i Vadehavet fra Nordøen og floderne. Desuden påpeger gruppen, de biologiske processers indvirkning på aflejring og erosion af sand- og lermaterialer - f.eks. ålegræs og muslingebanker - samt planternes rolle i dannelsen af klitter.

I det mest realistiske scenario (havspejlsstigning på 25 cm inden for 50 år):

- Forventes ændringerne i Vadehavets økosystem (geomorfologi og biologi) ikke at være omfattende.
- Omkostningerne til kystsikring kan eventuelt stige med 5 – 15%.

I det mest pessimistiske scenario (havspejlsstigning på 50 cm inden for 50 år):

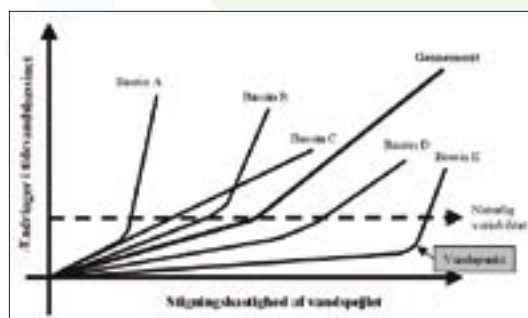
- Vil Vadehavet ikke længere kunne tilpasse sig ændringerne. Ændringer af kystzonen vil få uoprettelig indvirkning på biologien.
- En af de store konsekvenser ville være en reduktion i størrelsen af tidevandsflader med 15% (720 km²)
- Der ville blive skabt tidevandslaguner (permanente lavtvandede områder). Et stigende antal storme ville accelerere denne udvikling.
- Omkostningerne for at opretholde de nuværende sikkerhedsstandarder for kystsikring vil blive fordoblet.

Vendepunkter

Gruppen vurderer, at der mellem de to scenarier kan opstå en situation i tidevandsområderne, hvor der indtræffer et vendepunkt. Fra dette vendepunkt vil områdernes evne til at kompensere for forandringer være udtømte, og de kan begynde at udvikle sig hen imod tidevandslaguner. Den nøjagtige tidspunkt for disse vendepunkter varierer meget mellem de enkelte tidevandsområder (fig. 3).

Frem til regeringskonferencen i 2005 fokuserer gruppen på udarbejdelsen af forslag til integreret og bæredygtig kystsikring, der hviler såvel på "sikkerhed" som "økologiske effekter" - men også på "nytteværdi" og "offentlig accept".

Figur 3

VadehavsForum anbefaler

- At der udarbejdes langsigtede og integrerede politikker for kystsikringen med udgangspunkt i IKZF - for at foregribe forventede indvirkninger fra havspejlsstigning og flere storme – herunder en sikring af den eksisterende kystlinie i Vadehavsregionen.
- At der tilrettelægges en dialog med offentligheden vedrørende mulige fremtidige indvirkninger fra havspejlsstigning, hvori alternative kystsikringsforanstaltninger præsenteres.

HVORDAN SIKRER VI BEDRE SAMFÆRDELSE OG SERVICE?

En velfungerende trafik infrastruktur er en forudsætning for den økonomiske og sociale udvikling i en region. En skæv eller mangelfuld infrastruktur vil medføre, at et område isoleres og bliver økonomisk tilbagestående. Udviklingen inden for turismen - med flere men kortere ferier - kræver også kortere rejsetid til destinationerne. For at opnå en bæredygtig udvikling i Vadehavsregionen er det nødvendigt, at der er balance mellem udviklingen af infrastrukturen og natur- og miljøbeskyttelsen.

Hovedspørgsmål:

- Hvilke infrastrukturer skal forbedres - også for at imødekomme en evt. nationalpark i Danmark?
- Er det realistisk at indrette regionens offentlige transport, så det bliver et realistisk alternativ til "bilturismen"?

Veje

[Det regionale/lokale vejnet er generelt veludbygget, hvorimod det vejnet, der skal betjene trafikken over længere afstande, er mangelfuldt. Især de kystnære områder mangler udbygning af det eksisterende vejnet (motorveje) og forbedrede forbindelser over/under de større tyske floder. En sådan udbygning vil medvirke til at imødekomme kravene fra fremtidens turisme om hurtig og sikker adgang til "vadehavsdestinationen".

I forbindelse med havneudvidelser i flere vadehavshavne er gode adgangsforhold via vejnet (og jernbane) en forudsætning for deres succes.

I lyset af nye økonomiske udviklinger og den stigende trafik, **foreslår Vadehavs-Forum:**

- At motorvejen fra Heide i Slesvig-Holsten bør forlænges til Tønder og Esbjerg.
- At der anlægges en kystmotorvej i Niedersachsen - i sammenhæng med en ny forbindelse under Elben vest for Hamborg.
- At motorvejen mellem Hamborg og den tysk/hollandske grænse udvides fra fire til seks vejbaner⁴.

Jernbaner

Fra de nærtliggende storbyer (Hamborg, Bremen og Amsterdam) og fra Groningen, Oldenburg og Esbjerg er der relativt gode forbindelser til det europæiske jernbanelnet. Imidlertid er jernbanelnet i selve Vadehavsregionen ikke tilstrækkeligt udbygget til at møde fremtidens krav om hurtig og fleksibel gods- og passagertransport. Især de grænseoverskridende togforbindelser er mangelfulde - men også de "langsgående" (øst-vest i Holland og Tyskland samt nord-

syd i Danmark) er utidssvarende. Den voksende godstransport kræver øget kapacitet og hurtigere forbindelser mellem de økonomiske centre.

VadehavsForum anbefaler

- At persontransporten over grænserne forbedres (uden skift, øget hyppighed, koordinerede togplaner og forenklet prispolitik) - et gennemgående "Vadehavstog".
- At ny højhastighedsforbindelse Bremen-Hamburg-Hannover etableres.
- Et udbygget og fleksibelt system til gods-transport med regionale losse- og lastestationer.

Havne og skibstrafik

Udbyggede forbindelser mellem havnene, er af grundlæggende betydning for udviklingen af et overordnet havnekoncept for Vadehavsregionen. Derfor bør den marine infrastruktur have gunstige udviklingsmuligheder - uden at dette medfører unødige påvirkninger af naturen og miljøet.

De tre største havne i Vadehavsregionen er de tyske havne Bremerhaven, Wilhelmshaven og Hamborg. Endvidere findes der i regionen en række små og mellemstore havne, der har specialiseret sig i overensstemmelse med de økonomiske strukturer i deres regionale område. Endvidere udviser offshore-industrien fortsat lovende perspektiver, og disse havne vil også være basis for denne udvikling. På grund af deres forskellige be-

sejlingsforhold (stor dybgang, tidevandsafhængighed) bør sejlruiter vedligeholdes for at sikre tilgængeligheden og dermed havnenes overlevelse; herunder en udbygning af "short sea" trafikken i Vadehavsregionen.

For turismen er det vigtigt at sikre de eksisterende sejladsforhold mellem vadehavsøerne og mellem fastlandet og øerne. Muligheden for at tilbyde "island-hopping" med udflugtsbåde/færger kan medvirke til at tiltrække flere turister og dermed bidrage til en stærkere turistsektor.

VadehavsForum anbefaler

- At vej- og jernbaneforbindelser til havnene forbedres.
- At vedligeholdelse og optimering af besejlingsforholdene sikres.

Luftfart

Vadehavsregionen har et tæt netværk af internationale lufthavne og flyruiter. Lufthavnene i Esbjerg og Groningen og de nærliggende internationale lufthavne i Amsterdam, Hamburg, Bremen (og Billund) er vigtige elementer for regionens befolkning og økonomi. Endvidere har mange mindre flyvepladser i regionen flyforbindelse til lokaliteter uden for Vadehavsregionen (i Tyskland) og til nationale og internationale destinationer (øen Sild).

VadehavsForum anbefaler

- At en videreudvikling af luftfarten overvejes.

⁴ [teksten støttes af flertallet i VadehavsForum. Natur- og miljøorganisationerne har taget forbehold for teksten]

HVILKEN FREMTID – FOR LANDBRUGET I VADEHAVSREGIONEN?

Undersøgelser, Vadehavsforum har fået foretaget viser, at der i de kommende år vil ske en markant affolkning af landdistrikterne i området. Udviklingen af et bæredygtigt landbrug vil være blandt de vigtige forudsætninger for at fastholde "livet på landet" – også på øerne.

Hovedspørgsmål

- Er VadehavsForums forslag tilstrækkelige til, at livet i Den danske Vadehavsregion (øerne) har en fremtid, hvor befolkningsgrundlaget kan udvikles, og en levende kultur fastholdes?
- Hvordan passer VadehavsForums tanker ind i den danske forestilling om landbrug i en dansk nationalpark?
- Hvilke elementer i EU's landbrugsreform er "skræddersyede" til Vadehavsregionen – og hvordan udnytter vi dem så bedst - set i lyset af EU's miljødirektiver?
- Hvorfor gør man ikke noget ved den manglende oprensning af åudløbene i Vadehavet. Den stigende tilsanding gør at større og større områder i baglandet oversvømmes i vinterperioden. Dette er til stor gene for landbruget (samfundet), og gavner det flora og fauna?

VadehavsForums vision

Landbruget i Vadehavsregionen bør have mulighed for at udvikle sig økonomisk fordelagtigt under hensyntagen til:

- regionens afvekslende kulturlandskab
- dets karakteristiske flora og fauna samt bidrage til levedygtige og dynamiske lokalsamfund.

VadehavsForum anbefaler

Strukturtilpasning

- *EU's landbrugsreform bør benyttes til at forbedre udviklingen i landdistrikterne som helhed.*
- *Landbrugets sammenlægninger og stor-drift i de seneste 20 år bør evalueres – også dets påvirkninger af naturen.* Resultaterne bør indgå i den fremtidige planlægning for regionen, hvor samspillet mellem øget effektivisering, øget beskæftigelse og en forbedring af biodiversiteten skal gå "hånd i hånd" i en bæredygtig udvikling.
- *Lokale samarbejder mellem landmænd bør støttes* ved at udbrede viden om fordelene herved, herunder myndighedernes muligheder i forbindelse med infrastruktur og uddannelse.
- *Mulighederne for en positiv udvikling i landdistrikterne (vadehavsøerne) bør fremmes* ved at give landbrugs- og andre erhvervsaktiviteter visse privilegier; f.eks. til fremme af produktion og markedsføring af lokale produkter. Dette skal ske under hensyntagen til - og med respekt for - de naturlige og kulturelle værdier i områderne.

- *Afvandingsproblemerne i baglandet, som skyldes aflejningsproblemer i Vadehavet og konsekvenser af klimæændringer (stigende grundvand og større oversvømmelser i baglandene) skal løses*
– uden at områdernes naturværdier ødelægges. I områder, hvor landbrug besværliggøres af oversvømmelser, bør man forsøge at finde bæredygtige løsninger ved anvendelse af Integreret Kystzoneforvaltning (IKZF).

Særlige opgaver

- Den økonomiske støtte til natur- og landskabsforvaltning bør øges og gives vedvarende.
 - Programmer til fremme af naturbeskyttelsen evalueres – så de kan forbedres.
 - Muligheder for at støtte ideer og initiativer, der kan supplere erhvervets økonomiske grundlag, forbedres.
- Resultater og forslag fra lokale og regionale støtteordninger (f.eks. Leader-områder i Sønderjyllands Amt, Artikel 33 i Ribe Amt) bør indgå i nationale og trilaterale beslutninger om regionens fremtid.

Opfølgende initiativer

- Eksisterende markedsføring af vadehavsprodukter evalueres (succeser og fiaskoer).
- Udpegning af pilotområde i Vadehavsregionen, hvori strategierne kan afprøves.
- Vadehavsregionens særlige flora og fauna defineres - samt en opgørelse og vurdering af eksisterende naturforvaltningsplaner.
- Cost benefitanalyse af programmer og politikker, der har indvirkning på landbrugsdrift og naturbeskyttelsen (f.eks. MVJ-ordningen).
- Muligheder for afvanding og andre former for arealanvendelse i de lavtliggende områder undersøges – i forhold til havspejlsstigningen og den fremtidige kystbeskyttelse.

BÆREDYGTIGT FISKERI I VADEHAVSREGIONEN - MEN HVORDAN?

Muslinge- og rejefiskeriet i Vadehavet er styret af et kompleks af stive, komplicerede og usammenlignelige regler og reguleringer - siger VadehavsForum. De giver kun få muligheder for fiskerierhvervet til at styrke vadehavsmiljøet. Erhvervet er i dag baseret på kortsigtet planlægning og manglende lokal bevågenhed. Et fremtidigt bæredygtigt fiskeri bør styrke miljøet – samtidigt med at det styrker lokaløkonomien i området. I dag eksporteres stort set alt som råvarer til videreforarbejdning og salg fra Holland.

Hovedspørgsmål

- Kan etablering af kulturbanker i det danske vadehav forenes med målsætningen om integreret ressourceforvaltning baseret på reduktion af miljøpåvirkningerne. Vil det ikke styrke markedet og nærmiljøet, hvis Nationalparken kommer, at kunne sælge muslinger fisket på de naturlige banker og forarbejdet i Nationalparken – som en særlig Vadehavs-kvalitetsmærkning - og ikke muslinger dyrket industrielt, som f.eks. i Limfjorden ?
- På hvilke punkter kan man forenkle – og eventuelt harmonisere - lovgivningen for fiskeriet i Vadehavet ?

VadehavsForums vision

- Et sundt og dynamisk økosystem.
- Et langsigtet og økonomisk fordelagtigt fiskeri – som opretholder beskæftigelsen samt erhvervets supplerende betydning i regionen.

VadehavsForums anbefaler

- Fiskeriet i Vadehavet bør baseres på en integreret ressourceforvaltning, som bl.a. omfatter fiskeri efter flere arter fra bedst egnede skibe. Målet hermed er at reducere påvirkninger på økosystemet samt at opretholde fiskebestandene.
- Politisk forpligtelse til at gennemføre langsigtet planlægning af et bæredygtigt fiskeri – herunder at kompensere for tab af fiskeområder (f.eks. ved etablering af vindmøleparker).
- Nedsættelse af et trilateral forum (fiskerisektoren, ansvarlige myndigheder og naturbeskyttelses-organisationer) for at diskutere forskellige aspekter. For rejefiskeriet: Bl.a. fiskeriindsats afstemt efter markedsefterspørgslen, de økologiske konsekvenser af bifangst og effektiv markedsstyring. For muslingefiskeriet: Bl.a. vurdering af bestandsstørrelsen, fødebehovet for fugle samt udveksling af infor-

mationer vedrørende erfaringer med resourceforvaltningsplaner.

- [Tildeling af licenser - tilpasset økosystemets dynamik - over en længere årrække og artsblandede licenser for småfiskeriet].⁵
- Indførelse af "artsblandede" licenser for at sikre en differentiering inden for fiskeriet.
- Harmonisere og tilpasse regler og reguleringer - bl.a. i forhold til gennemførelsen af Habitatdirektivet, kvalitets- og hygiejnekontrollen m.v.
- Muligheder for at gennemføre pilotprojekter, der kan bidrage til at forbedre effektiviteten og reducere påvirkningerne af miljøet.
- Stimulere oprettelse af en trilaterale producentorganisationer med ansvar for resourceforvaltning.
- En overordnet markedsføringsstrategi for vadehavsprodukter inkl. lokalt salg.
- Aktiv støtte fra lokale og regionale myndigheder til fremme af det traditionelle fiskeri hovedsagelig med hensyn til faciliteter til kontrol af hygiejnen og lokalt salg.
- Etablere en fond til støtte af trilaterale forskningsprojekter og informationsudveksling. Udgifterne deles mellem fiskerisektoren og de ansvarlige myndigheder.

Opfølgende initiativer

- Udarbejde en oversigt over relevante regler og reguleringer (inklusive sikkerhedsstandarder) samt en analyse af nationale og regionale forskelle i gennemførelsen og brugen af disse.
- Udarbejde en oversigt over - og sammenligning af - fiskeri-relevante faciliteter i alle fiskerihavne i Vadehavet.
- Undersøge omfanget af bifangster og påvirkningen fra rejefiskeriet, bl.a. med hensyn til fiskeriintensitet. Undersøgelsen bør vurdere muligheden for at reducere bifangster.
- Undersøge mulighederne for at markedsføre vadehavsprodukter – inklusiv en analyse af de nuværende mærkningsordninger.

⁵ [Forbehold fra natur- og miljøorganisationerne i Slesvig-Holsten]

KAN TURISMEN TILPASSES VADEHAVSNATUREN?

Ca. 10 mio. turister og 30-40 mio. éndagsgæster besøger området hvert år - hovedsageligt fra de tre Vadehavslande - og de køber for ca. 11,5 mia. kr. De tiltrækkes af muligheden for at slappe af i uforstyrrede omgivelser - og samtidig have en bred vifte af rekreative tilbud og kulturhistoriske oplevelser.

I dag består 35% af alle husstande i Tyskland af enlige. 16 mio. mennesker er over 60 (= 20% af befolkningen). I 2030 forventer man, at antallet er steget til 25 mio.. De en-liges frihed til at holde flere og kortere ferier vil påvirke turistmønstret i fremtiden.

Hovedspørgsmål

- Kan områder, der i øjeblikket er baseret på udlejning af f.eks. sommerhuse til familier, imødekomme den ændrede befolkningssammensætning – og hvordan ?
- Hvordan bør turismen organiseres nationalt og internationalt for, at der opnås fælles resultater og forståelse for, at man er en del af et fælles produkt?
- Hvad forstås ved "kvalitetsturisme" i en nationalpark?
- Hvilke konkrete turismeudviklingsopgaver skal prioriteres højest?

Forslag til vision

- Vadehavsregionen har - med sine mangeartede profiler og tilbud af feriedestinationer - høj kvalitet. Det internationalt vigtige

økosystem, historien, kulturen og befolkningens gæstfrihed er vigtige elementer for regionens tiltrækningskraft som turistdestination.

- På grund af kombinationen af tilbud inden for natur og kultur har Vadehavsregionen en unik markedsposition.
- De lokale samfund har gavn af turismen, og udvidelse af turistsæsonen og en kvalitetsforbedring vil styrke økonomien i regionen.
- I samarbejde med lokalbefolkningen tilbyder Vadehavsregionen turisme af høj kvalitet inden for alle felter.

Forslag til anbefalinger

Turismens natur

- Der bør udvikles særlige "feriepakker" til individuelle målgrupper – f.eks. "kultur-turister", handicappede – hvori også områdets infrastruktur bør tilpasses.
- Korte ferieophold bør gives fokus i for- og eftersæsonen.

Turisme i natur i balance

- Erstatte regler med informationer. – hvor det skønnes muligt.
- Den nuværende zonerings, som regulerer færdsel og friluftaktiviteter, bør være fleksibel i tid og rum.
- Nye rekreative anlæg skal være i overensstemmelse med naturværdierne og de kulturelle traditioner – samt være i overensstemmelse med bæredygtige standarder.
- Det bør vurderes, i hvilket omfang miljøregler har en negativ indflydelse på turistsektoren.
- Alle lystbådshavne skal indeholde have kapacitet og kvalitet også med hensyn til miljømæssige standarder (bl.a. faciliteter til at modtage affald fra fritidssejlere).
- Fritidssejlads, kanosejlads og "vadehavsvandring" bør om muligt udvikles, da de tilbyder helt særlige naturoplevelser.

Aktive ferietilbud

- Vadehavsnaturen skal indgå i de besøgendes ønske om "usædvanlige" (action-prægede) oplevelser – med en bred vifte af tilbud – uden at naturbeskyttelsen forringes.
- Bestræbelserne for at opfylde (skiftende) krav fra turister bør imødekommes via skiftende tilbud – og ikke altid resultere i etableringen af nye faciliteter.
- Opfyldelsen af sådanne tilbud bør i højere grad gennemføres af private virksomheder, der understøttes af myndighederne i deres bestræbelser.

Mangfoldige overnatningsmuligheder

– uden sammenligning

- Mangfoldigheden inden for overnatningsfaciliteterne bør bevares og forbedres med støtte fra regionale og lokale myndigheder.
- De nuværende nationale klassifikationssystemer (overnatning) skal gøres sammenlignelige i hele Vadehavsregionen.

Turisme med kulturen i centrum

- Man bør bevare den fælles kulturarv og anvende det som turistprodukt.
- De enkelte områder i Vadehavsregionen bør fokusere på særlige målgrupper for at opnå en individuel profil (litteratur, teater, kunsthåndværk, malerkunst og musik).

Forslag til initiativer

Vadehavet – som begivenhed

Organisering af en årlig (2. år) Vadehavsbegivenhed om regionens naturmæssige- og kulturhistoriske værdier (hvalfangst, kystbeskyttelse og bosætning, saltindvinding etc.). Begivenheden organiseres overalt i regionen og følger et fælles koncept. Formålet er at markere regionens stærke sider og sammenhænge - samt at styrke samarbejdet mellem turistorganisationer, museer og lokale/regionale myndigheder.

Vadehavsfestival

Organisering af en tilbagevendende Vadehavsfestival i hele Vadehavsregionen (kunstudstillinger, teater, musikfestival, udstillinger) med det formål at give et styrkebefolkningens fælles identitet, give et positivt indtryk af Vadehavsregionen som en at-

traktiv region for besøgende samt støtte lokale turistoperatører. Festivalen kunne f.eks. organiseres af flere (venskabs)byer, hvori museer mv. kunne indgå.

Krydstogter/"Island hopping"

Udvikle og organisere krydstogter med traditionelle vadehavsbåde (Den Helder-Esbjerg) – evt. i kombination med "island-hopping" – med det formål at etablere offshore-turisme og præsentere Vadehavsregionen fra "vandsiden". Dermed bidrager man til at bevare den traditionelle sejls og støtte de mindre havne. Et pilotprojekt iværksættes i 2005.

Følg med trækfuglene

Vadehavsregionen – som Europas bedste sted at studere fugle. At etablere et netværk af lokaliteter i Vadehavsregionen, hvor turister – med eller uden forkundskaber - kan få store naturoplevelser ved enten "spotvis" at iagttage trækfuglene (også uden naturvejleder; Sort Sol, Knortegås-dage i Tyskland) – eller ved følge fuglene på deres trækveje gennem Vadehavsregionen især forår og efterår. Et dansk pilotprojekt er igangsat i 2004.

HVORNÅR ER INDUSTRI- OG HAVNEUDVIKLINGEN BÆREDYGTIG?

Havnene i Vadehavsregionen er brohoveder for handel og transport mellem Nordsøen og store dele af det europæiske kontinent. Alene af denne grund har de betydning for tiltrækningen af relaterede følgeindustrier til kystområdet – og dermed for hele Vadehavsregionens velstand. Den øgede skibstrafik, skibenes størrelse og konkurrencen mellem havnene betyder imidlertid, at der stilles stigende krav til adgang til havnene og indretning af faciliteter til servicering. Dette betyder også stadig større risiko for at påvirke vadehavsmiljøet i en negativ retning.

Hovedspørgsmål

- Er der sikret tilstrækkelige muligheder for industriel udvikling i regionen og for havnerelaterede aktiviteter - f. eks miljøvenlig ophugning af skibe og udtjente offshore-konstruktioner?
- Er mulighederne for nødvendig vedligeholdelse/forbedring af besejlingsforholdene sikret tilstrækkeligt?
- Er betingelserne for at udøve industrivirksomhed og havnedrift anderledes i den danske del af Vadehavsregionen sammenlignet med betingelserne i den tyske og hollandske dele – eller i andre regioner i Danmark?

VadehavsForums vision

- Fuld beskæftigelse i Vadehavsregionen.
- Samling af industrien i særlige områder.
- Specialisering i produktion og markedsføring af kvalitetsprodukter og service.

- Vadehavshavnene skal gøres konkurrencedygtige i forhold til havne uden for regionen.
- Tilpasning af havnekapacitet og samarbejde mellem vadehavslandene.

VadehavsForums strategier og anbefaling

- Fremme (støtte) oprettelsen industriklynger og relaterede erhverv i bestemte områder. Industriklynger er koncentrationer af virksomheder, der er indbyrdes afhængige - f.eks. specialiserede underleverandører. Etablering af industriklynger har en synergieffekt, da firmaerne kan dele faciliteter, logistiksystemer og serviceydelser. Derved vil man også kunne minimere påvirkninger, pladskrav, koncentration af lyd- og lysforurening samt have en bedre kontrol med udledning af forurenende stoffer. Eksempler er koncentration af kemisk industri i havne med relation til kraftanlæg og raffinaderier. Havnene bør udnyttes som udgangspunkt for nye industriområder.

- *Stimulere investeringer i en specialiseret fødevareresektor i Vadehavsregionen* (f.eks. fiskeindustrien, landbrugsvarer af høj kvalitet).

Fødevarerindustrien er den næstvigtigste industri i Vadehavsregionen. De vigtigste produkter er mejeriprodukter, kød, fisk, dybfrost, te og kaffe. Afsætningen fokuserer mere eller mindre på regionen.

Udviklingsmulighederne findes inden for færdigretter, regionale produkter samt nye produkter inden for bioteknologi.

- *Udvikling af jern- og metalindustrien (produktion og forarbejdning) samt ingeniør- og anlægsvirksomhed (vindmøller, offshore industri etc.).*

Denne sektor er den største i Vadehavsregionen. De vigtigste underleverandører er bil- og værftsindustrien samt vindenergisektoren. Sektoren er karakteriseret af små- og mellemstore virksomheder. Selv om der er et fald i antallet af arbejdspladser, er udviklingen med hensyn til bruttonationalproduktet positiv; anlægsvirksomhederne har gode vækstmuligheder.

- *Etablering af "Videns-Centre".*

For at kunne opfylde behovet for specialisering, oprettelse af industriklynger samt udvikling af offshore industrien er det nødvendigt at tilbyde specialviden. Disse behov kan f.eks. dækkes af nye uddannelseskoncepter i "videns-centre", som enten kan etableres i forbindelse med universiteter og forskningsinstitutter eller der kan etableres i samarbejde mellem forskning og økonomi som teknologisk viden til industri og erhverv

- *Initiativer til nye aktiviteter.*

– f.eks. miljøvenlig ophugning af skibe og genbrug af skrotmetal samt specialiserede skibsværfter.

Strengere miljømæssige krav vil føre til et stigende marked for miljøvenlig ophugning af skibe (enkeltskrogede tankskibe, gamle container- og flådefartøjer). Endvidere vil der være fordele ved at genbruge dyre råmaterialer. Skibsværfterne i Vadehavsregionen vil kun kunne overleve ved at

specialisere sig; f.eks. inden for bygning af luksuslinere, slæbebåde, forskningsskibe, skibe til fragt af særligt farligt gods etc. Derfor bør der udarbejdes retningslinier og reguleringer (eller forenkle eller tilpasse) for at skabe fordelagtige forretningsmuligheder (offshore industri, miljøvenlig ophugning af skibe, genbrugsvirksomheder).

- *Udvikling af havnekoncepter vedrørende store containerskibe og "feeder-transporter" i Vadehavsregionen.*

I Bremerhaven, Hamborg og Wilhelms-haven er der planer om og etablering af faciliteter til at imødekomme verdensmarkedets krav om kapacitet og faciliteter inden for containertransport. Udvikling af et bestemt koncept kan forbedre konkurrencemulighederne over for Rotterdam/Antwerpen og føre til nye nicher i de forskellige havne. Der bør udarbejdes koncepter for samarbejde mellem havnene, herunder forbedring af havneinfrastruktur under hensyntagen til den nye generation af containerskibe med mere end 10.000 TEU ("tyvefodscontainer").

- *Fremtidig sikring af besejlingsforholdene til Vadehavshavnene – i overensstemmelse med miljømæssige krav.*

På baggrund af de større havnes funktion i forhold til langfartstrafik er det nødvendigt at opretholde optimale besejlingsmuligheder for at sikre deres overlevelse. Dette er også vigtigt for de mindre havne for at sikre "short sea" sejladsen i Vadehavsregionen.

Opfølgende initiativer

- Iværksætte en undersøgelse der skal belyse en "Vadehavsmærkning" samt dets muligheder for realisering.
- Analysere betydningen af "miljøvenlig ophugning" med hensyn til de økonomiske og miljømæssige konsekvenser.
- Iværksætte en undersøgelse, der skal belyse såvel mulighederne for at reducere lys- og støjforurening som en reduktion af luftforurening (f.eks. i forbindelse med oprettelse af industriklynger).

BÆREDYGTIG ENERGIUDVIKLING I VADEHAVSREGIONEN

I det hollandske vadehav indvindes store mængder naturgas og i det tyske vadehav indvindes olie. Og bortset fra mange landbaserede vindmøller især i Holland og efterhånden også i Tyskland – samt mange kraftværker vil Vadehavsregionen antagelig i de kommende år først og fremmest blive transitområde for transport af energi fra de mange nye vindmøllerparker i Nordsøen. Alene i den tyske zone forventes opstillet flere tusinde vindmøller i de kommende år - 10 -100 km fra kysten.

Hovedspørgsmål:

- Hvordan er det muligt at spare 20% af energiforbruget over de næste 20 år?
- Hvilke former for energiudvikling bør der sættes på i det danske område?

VadehavsForums vision

- Inden for de næste 20 år at spare mere end 20% af det totale energiforbrug
- Øge energieffektiviteten (transformering)
- De primære energikilder bør være vedvarende energiformer og naturgas
- Sikre samfundets energiforsyning
- Energifremstillingen og udnyttelsen af energiressourcerne i Vadehavsregionen skal ske i harmoni med det følsomme økosystem
- Vadehavsregionen bør være demonstrationsområde for udnyttelse af bæredygtig energi

Strategier og anbefalinger

Produktion af vindenergi

Vindenergi udgør en væsentlig andel af produktionen af elektricitet i Vadehavsregionen. Der er et stadigt voksende marked, som kan tilfredsstilles med en gennemprøvet teknologi. Udover vindmøllerparkerne på land er der planer om mange off-shore vindmøllerparker der - hvis de bliver etableret - kræver robuste faciliteter både landværts og på søterritoriet.

Derfor foreslår VadehavsForum:

- At off-shore vindmøllerparker kun etableres uden for 12 sømils-grænsen
- At inden der etableres havvindmøllerparker, bør der foretages omfattende forundersøgelser ("cost-benefit", påvirkninger på miljøet, teknologiske fremskridt, energitransport til modtageanlæg på land etc.) gennem iværksættelsen af "pilotparker". Alle interessenter (f.eks. fiskeriet og skibsfarten) bør være involveret i planlægningen. Derfor er integreret kystplanlægning

en forudsætning for at gennemføre alle nødvendige aktiviteter mest miljøvenligt.

- At tage de nødvendige hensyn til sikkerheden i forbindelse med drift af parkerne, skibsfarten og øvrige aktiviteter.
- At der gives muligheder for at fordele vindenergi til alle forbrugere.

Udvinding af olie og naturgas

I Vadehavsregionen vurderes forekomsten af olie og naturgas at kunne udnyttes de næste 20-30 år. I Holland er der ca. 35 mia. m³ naturgasdepoter, hvilket svarer til det årlige hollandske energi-forbrug. Udvindingen af råolie i det tyske vadehav dækker 2% af det totale tyske olieforsyning.

Derfor foreslår VadehavsForum

- [At hvis det er teknisk muligt, økonomisk forsvarligt og uden væsentlige påvirkninger af miljøet skal gas- og olieboringer (i Vadehavet) foretages fra landbaserede anlæg]⁶
- At bruge den eksisterende infrastruktur og faciliteter i de næste 10 år for at undgå store økonomiske byrder.
- [At udvinding af olie og gas i Vadehavet kræver høje teknologiske standarder og den bedste miljømæssige praksis. Erfaringer kan "eksporteres", når bæredygtig gas- og olieforsyning skal iværksættes andre steder]⁷.

Anvendelse af solenergi og biogas

Den mest almindelige anvendelse af solenergi er i solfangere til opvarmning af vand. Det er nu muligt for solfangere at omdanne varme til elektricitet, men dette er endnu forholdsvis dyrt. Den teknologi, der bruges til at omdanne biogas til varmeenergi, er af ældre dato og bør forbedres yderligere. Nye anlæg forventes at kunne bidrage til at minimere mængden af organisk stof og reducere landbrugets påvirkninger af luften med kvælstoffer.

Derfor foreslår VadehavsForum:

- At støtte brugen af solenergi – især i turistområder i Vadehavsregionen. Dette kan fremme brugen af alternativ energi og bidrage til en bæredygtig udvikling i andre områder i Vadehavsregionen
- At evaluere potentialet med hensyn til at bruge biogas i Vadehavsregionen, hvilket på samme tid vil være en fordel for landbruget

Videreudvikling af kraft-varmesystemer

Disse systemer er en effektiv, ren og stabil måde at udvikle elektricitet og varme på. Ved at anvende overskudsvarme opnår man en effektiv udnyttelse til el-produktion på 50% - 70%; en anelig forbedring i forhold til gennemsnittet på 33% i de konventionelle el-kraftanlæg.

Denne form er et bæredygtigt bidrag til energibesparelserne. Derfor er det nødvendigt at udbrede viden om denne energiform.

Gennemførelse af beslutninger om energibesparelser og øget effektivitet

- Energibesparelse for forbrugerne på mere end 20% af det samlede privatforbrug.

- Energibesparelser i etagebyggerier og inden for servicesektoren.
- Energiregnskaber, ensartede målekriterier og mærkningsordninger i industrien.
- Beskatning og tilskud samt forenklede regler.

Opfølgende initiativer

- Indsamling og analyse af relevante data med hensyn til offshore vindmølleparker.
- Undersøgelse af mulighederne for at etablere solenergi-anlæg i turistområder inklusiv en oversigt over allerede eksisterende initiativer.
- Forundersøgelse af mulighederne for udnyttelsen af biogas i Vadehavsregionen – herunder rentabiliteten for lokale landmænd.
- Udvikling af computeranimationer, der visualiserer planlægningen af energirelaterede installationer med mulighed for at udvide systemet til at omfatte andre sektorer og dække hele Vadehavsregionen.

⁶ [Forbehold fra natur- og miljøorganisationerne i Slesvig-Holsten]

⁷ [Forbehold fra natur- og miljøorganisationerne i Slesvig-Holsten]

Formand: Ed Nijpels, Amtmand fra provinsen Fryslân, Holland

	Danmark	Slesvig-Holsten
Landbrug	Kristen Fromsejer De Danske Landboforeninger Erik O. Petersen Dansk Familielandbrug	Hans-Peter Witt Bauernverband S-H Hans Peter Stamp Bauernverband S-H
Turistsektoren	Knud Hansen Tidl.borgmester i Højer Niels Henrik Simonsen Danmarks Jægerforbund	Dirk Schumaier Nordsee-Bäder-verband S-H e.V. Ursula Belker Stadt Husum
Naturbeskyttelse	Svend Tougaard Den Danske Vadehavsgruppe Uffe Eskildsen Danmarks Naturfredningsforening	Hans-Ulrich Rösner WWF-Projektbüro Wattenmeer
Fiskeri	Carsten Krog Danmarks Fiskeriforening Oluf Stenrøjl Kristensen Danmarks Fiskeriforening	Andries de Leeuw Landesverband S-H Angler und Fischer e.V. Peter Ewaldsen Petersbüll
Industri og havne	Henning Nørgaard Esbjerg Havn Flemming Thyme Kystdirektoratet	Peter Becker IHK Flensburg
Energi		Werner K. Schuhbauer RWE Dea AG
Regionale myndigheder	Jens Andresen Sønderjyllands Amt (viceformand)	Jörn Klimant Kreis Dithmarschen (viceformand) Olaf Bastian Kreis Nordfriesland
Lokale myndigheder	Vagn Therkel Pedersen Bredebro Kommune Kjeld Nielsen Fanø Kommune	Ingbert Liebing Gemeindeverwaltung Sylt-Ost Dieter Harrsen Amt Pellworm
Rådgivende Udvalg (Observatører)	Thyge Nielsen Ribe Amt	Olaf Bastian Kreis Nordfriesland Jörn Klimant Kreis Dithmarschen

Nedersachsen	Holland
Erich Hinrichs Landwirtschaftlicher Hauptverein Ostfriesland	Frans Keurentjes NLTO Jurjen Kingma NLTO
Holger Kohls Nordseebad Wangerooge	Martin Loos NNWB Steef Engelsman ANWB
Holger Wesemüller Carl-Wilhelm Bodenstein-Dresler. BUND	Hans Revier Seas at Risk Herman Verheij Waddenvereniging
Peter Breckling Deutscher Fischerei Verband Manuela Gubernator NdS Muschelfischer GbR	Anton Verbree Stichting van de Nederlandse Visserij Jaap Holstein EUROPECHE/COGEGA
Michael Ahrens IHK Oldenburg Jan Amelsbarg IHK Ostfriesland und Papenburg	Hans Haerkens VNO-NCW Noord Symen v.d. Velde
Eckhard Heyse Wilhelmshavener Raffineriegesellschaft mbH Frank Oswald Wilhelmshavener Hafenwirtschafts-Vereinigung e.V.	Wim P. Groenendijk Nogepa Margriet Kuijper NAM B.V.
Walter Theuerkauf Landkreis Aurich Bernhard Bramlage Landkreis Leer	Patrick Poelmann Dutch Wadden Sea Provinces (SWP) Hans Schipper Dutch Wadden Sea Provinces (SWP)
Ludwig Salverius Stadt Norderney Reinhard Kaib Inselgemeinde Borkum	Joan Stam Gemeente De Marne Rob v.d. Mark Gemeente Vlieland Joke Geldorp-Pantekoek Gemeente Texel
Irmgard Remmers Nationalpark-verwaltung Nds. Wattenmeer	R.S. Cazemier Wadden Sea Advisory Council Jacoba Westinga Wadden Sea Advisory Council

Amternes Vadehavssamarbejde

Sønderjyllands Amt

RIBE AMT

Interreg IIIB
